Bu Sayıda

6 Şubat 2023 sabahına Türkiye tarihinin en büyük felaketiyle uyandık. Maraş merkezli 7,7 şiddetindeki deprem, milyonları evlerinde en derin uykularında yakaladı. On binlerce bina bir anda çöktü. Maraş, Hatay, Adıyaman, Malatya, Antep, Urfa, Diyarbakır, Adana, Kilis ve Osmaniye ya neredeyse tamamen yıkıldı ya da büyük yaralar aldı. İlk saatlerde kendi imkânlarıyla enkaz altından çıkmayı başarabilenler, bir zamanlar evleri olan moloz yığınları arasında, bir tarafta bitmek bilmeyen artçı sarsıntılar diğer tarafta dondurucu soğukla mücadele ederek ve adeta "tırnaklarıyla kazıyarak" sevdiklerine ulaşmaya çalıştılar. Deprem dokuz saat sonra bu defa 7,6 şiddetinde döndüğünde, insanlar yağmalanmaktan, yolsuzluktan, plansızlık ve hazırlıksızlıktan ve nihayet liyakatsizlikten adım atmaya mecali kalmamış kamu gücünün sağlayamadığı suyu, yemeği, erzakı evinden sağlamak için belki de biraz ısınıp çıkmak için binalarına girdikleri sırada bir defa daha yıkıldılar. Bu satırlar yazıldığı sırada resmi olarak açıklanan can kaybı 45 binin üzerindeydi; ancak, gerçekte ne yazık ki bunun kat be kat üzerinde bir kaybımız olduğunu biliyoruz. Acımız tarifsiz.

Yaşanan felaket, faşizmle arasında kazanacağını düşündüğü müddetçe halkın önüne koyduğu seçim sandığı kadar bir mesafe kalan rejimin, krize (ve muhtemel diğerlerine) müdahaledeki kapasite zafiyetini ve Erdoğan figürü etrafında kümelenen egemen sermaye bloğunun bekasını korumaktan başka hiçbir önceliği ve duyarlılığı olmadığını bir defa daha gösterdi. Diyanet'te kariyer yapmış yahut İmam Hatip mezunu veya Ensar gibi dinci vakıfların mensubu olmak kriterleriyle oluşturulan AFAD yönetiminin acizliği artan kayıpların ardındaki nedenlerden birisi oldu. Rejimin, afetle mücadelede gösterdiği zafiyet öfkesi ve kibrini de büyüttü. Koalisyon ortakları Erdoğan ve Bahçeli, depremzedelerin yardım çığlıklarını, muhalefetin eleştirilerini ve sosyal medyada çığ gibi büyüyen tepkileri hakaretler ve tehditler yağdırarak sindirmek istedi. Sahadaki bakan, milletvekili ve bürokratlar da halkın yardım taleplerine "sırıtarak", "sırtlarını dönerek", "telefonlarıyla oynayarak", "tehditler savurarak" cevap verdiler. Düzenin propaganda aygıtları ve bölgedeki muhabirleri "devlet nerede?", "şu kadar gündür devletin tek bir yetkilisi gelmedi!", "içecek bir damla suyumuz yok!", "üşüyoruz, donuyoruz!", "çadır istiyoruz, çadırlar nerede?" diye haykıran, çaresizce yakınlarının kurtarılmasını veya cenazelerine ulaşmayı bekleyen deprem mağdurlarından mikrofonları kaçırdı, sesleri duyulmasın diye sözlerini kesti.

Saray rejimi ve tek adamcı bürokratik sefalet, bu süreçte yine en iyi bildiği şeyleri yaptı. Bölgede OHAL ilan etti. Sosyal medyayı kapatmaya kalktı. Çeşitli mecralara erişim engelleri, yayın yasakları, cezalar yağdırdı. Muhalif sosyal medya hesapları hakkında soruşturmalar açıldı. Tüm ülkede üniversiteler derhal kapatıldı; öğrenciler yurtlarından apar topar çıkarıldı. Ülke tarihinin en büyük felaketi yaşanırken, Borsa İstanbul üç gün boyunca açık bırakılmıştı. Yağma her şeye rağmen devam etmeliydi. İktidarın darbe korkusu askerlerin kışlada tutulmasına, emekçi korkusu ise madencilerin havaalanında bekletilmesine sebep oldu. İçişleri Bakanı "hazzetmediği" için bölgedeki en güçlü ve örgütlü siyasi parti olan HDP'nin yardımlarına valiliklerce el konuldu; halkın dayanışması engellenmek istendi. Devletin felç geçirdiği böylesi bir ortamda organize dayanışma faaliyetleri yürüten TKP ve Sol Partili gönüllüler gözaltına alındı. Yetmedi, yardım toplama ve dağıtma merkezine dönüştürülen Pazarcık Hasankoca Cemevi'ne "kayyum" atandı. Saray'ın havuz ve sosyal medyasıyla kamu bürokrasisindeki trolleri, devlet kurumlarına güvensizlik neticesinde yardım ve bağışların yağdığı Ahbap gibi sivil girişimlere operasyon çağrıları yaparak toplumsal dayanışmayı baltalamaya yeltendiler. Depremzedelere yardıma koşan herkesi – kendileri gibi rant peşinde bildikleri için – engellemeye çalıştılar. İlerleyen günlerde Kızılay'ın elindeki çadırları – ihtiyaç sahibi yüzbinlerce insana ulaştırmak

yerine – gönüllü yardım kuruluşlarına fahiş fiyatlarla "sattığı" ortaya çıktı. Ne de olsa yağma her şeye rağmen devam etmeliydi; hatta bundan daha iyi bir zaman olamazdı. Polis, "bu katliamın hesabını soracağız!" diyen, depremin değil rantçı düzen öldürdüğünü haykıran TİP'lilere ve Emek ve Özgürlük ittifakı bileşenlerine saldırarak "devlet burada" mesajını vermiş oldu. Böylece "Türkiye Yüzyılı" propagandasının gerçek yüzü gizlenebilir sanıldı. Bunun yapılamayacağı anlaşılınca en az herkes kadar mağdur olan Suriyeli ve Afgan göçmenlerin "yağmacı" denerek günah keçisi ilan edilmesi sağlandı. Depremzedelerin ve kamuoyunun, tepkilerini, iktidar ve ortaklarına değil de zayıf ve savunmasız olanlara yöneltmesi hedeflendi. Amaçlanan yine olmadı: Spor müsabakalarında stadyumlar ve salonlar on binlerin "Hükümet istifa!" sesleriyle inledi. İktidar tarafı ise maçların seyircisiz oynanması için girişimlerde bulunacaklarını ifade etti.

İktidarın "hayatın olağan akışına aykırı" bütün bu uygulama ve kararlarının topluma karşı en az depremin kendisi kadar büyük bir tehdit olduğu; bu büyük yıkımın yaralarını sarmanın ve tekrarını önlemenin yegâne yolunun ise AKP ve betonarme kapitalizminden bir an evvel kurtulmaktan ve "felaket yoluyla birikim" kanallarını kurutmaktan geçtiği görülmüş oldu. Praksis olarak Türkiye ve Suriye halklarının başı sağ olsun diyoruz. Depremin sosyal sınıfsal karakterinin farkındayız. Dayanışmayla emekçilerin ülkesini ayağa kaldıracak ve bu korkunç insan-kırımının hesabını siyasal iktidarından bürokratına, belediye başkanından yapı denetçisine, imar plancısından müteahhidine suçu/ihmali bulunan herkesten soracağız.

Dosyamızı, sayı hazırlığı sürecinde editörler olarak diyalogumuzu yansıtan bir giriş metniyle açıyoruz. Burada genel olarak finansallaşma yazınına hâkim olan ana eğilimleri ve başlıca tartışma konularını özetlemeye çalıştık. Ardından Ferhat Akyüz'ün "Türkiye'de finansallaşmanın dip akıntısını" takip ederek dikkatleri para ve sermaye piyasalarının 1980-83 yılları arasında oluşturulan kurumsal ve yasal alt yapısına çektiği çalışması geliyor. Akyüz, yazısında, bu yapının oluşmasının ön koşulları olarak görülen ve 1960'lı ve 1970'li yıllarda uygulanan mevduat sertifikası, özel sektör tahvil ve hisse senedi ihracı, tasarruf bonoları gibi "farklı toplumsal kesimlerin mudileştirilmesi" süreçlerine katkı yapan çeşitli "kaynak elde etme" yöntemleriyle bankerlik/tefecilik gibi uygulamaların gelişimine odaklanıyor. Bu bağlamda 1960'lı yıllardan 1980'lerin başına kadar olan dönemde anılan uygulamalara dair nitel ve nicel bilgileri Milliyet gazetesinin küçük ilanlar sayfasını tarayarak derliyor. Akyüz, buradaki amacının Türkiye'deki finansallaşma yazınına tarihsel bir araştırmayla katkı yapmayı amaçlıyor.

Dosyanın diğer yazısında Gizem Şimşek, geç kapitalistleşme sürecinde imalat sanayi ve finans arasındaki iç bağlantıları, Türkiye'nin 2001 sonrası krizlerine odaklanarak çözümleme iddiasını taşıyor. Şimşek'in başlangıç noktasını finansallaşma ve finansal bağımlılık etrafındaki tartışmaların kapitalizmi, geç kapitalistleşme deneyimleri üzerinden yeniden düşünmemize neden olduğu tespiti oluşturuyor. Yazar, bu sebeple söz konusu olguları imalat sanayi üzerinden ele alan bir çerçeveyle yola çıkmayı anlamlı buluyor. Finansallaşma ve finansal bağımlılık olgularını imalat sanayi üzerinden üretim süreçlerine bağlayan bir analiz, Şimşek'e göre, sürece içkin başka bazı değişkenleri de ortaya çıkarmaya yardımcı olabilir. Bu açıdan yazar, makalenin amacını, 2001 sonrasında Türkiye'de üretim mallarında ithal girdi bağımlılığı biçiminde tezahür eden yapısal çelişkileri, finansal işleyişle kurulan içsel bağlantılara – özellikle de imalat sanayiinin borçlanma dinamiklerine – odaklanarak ortaya koymak şeklinde tanımlıyor. Diğer bir deyişle, çalışma üretim ve dolaşım ilişkilerinin bütünsel işleyişinden hareketle, imalat sektöründeki borç sarmalını yaratan nedensel ilişkileri açığa çıkarmayı hedefliyor. Yazarın tartışmasını "döviz biçiminde sermaye ihtiyacı" kavramı üzerinden yürüttüğünü not etmekte yarar var.

M. Yağız Aygün'ün "Latin Amerika'nın Borçlular Karteli Girişimine İlişkin Bir CIA Raporu: Cartagena Group" başlıklı ilgi çekici çalışması ise okuyucuyu 1982 Meksika krizini izleyen çalkantılı yıllarda – her ne kadar başarısızlıkla sonuçlanmış olsa da – 11 adet "borçlu" Latin Amerika ülkesinin oluşturduğu borçlular karteli deneyimine götürüyor. Yazar, söz konusu girişime ilişkin CIA tarafından hazırlanmış ve üzerindeki gizlilik kararı kaldırıldığı için bugün artık erişilebilir olan bir rapora yansıyan tespitlerden hareketle, bugünün koşullarında benzer bir girişimin olanaklılığını değerlendiriyor. Aygün'ün tartışması ABD hegemonyasının gerilediği, ancak rakip kuvvetlerin henüz onun yerine geçebilecek bir konuma erişmediği günümüzde, borçlu ülkelerin emperyalistler arası çelişkilerden yararlanarak kendilerine manevra alanı yaratabilecekleri koşulları soruşturuyor.

Sayıda Nadine Reis ve Felipe Antunes de Oliviera tarafından kaleme alınan ve orjinali *Review of International Political Economy* dergisinde yayımlanan "Çevresel Finansallaşma ve Bağımlılığın Dönüşümü: Latin Amerika'dan Bir Görünüm" başlıklı çalışmaya yer veriyoruz. Metnin Türkçe çevirisi Dicle Nur Aktan tarafından yapıldı. Reis ve Oliviera'nın çıkış noktasında, bağımlılığın eşitsiz mübadelenin ortaya çıkarttığı bir uluslararası ilişkiler olgusu olmaktan ziyade "Çevre"deki sınıf ilişkileri düzeyinde meydana gelen bir olgu olduğu tespiti bulunuyor. İtirazlarının odağında ise mevcut çevresel finansallaşma yazınının Bağımlılık kuramının potansiyel katkılarını dikkate almamış olması bulunuyor. Bu açıdan Uluslararası Ekonomi Politiğin çoğulculaşması ve dekolonizasyonu çabalarına destek olmak amacıyla Bağımlılık kuramını yeniden gözden geçirmeyi amaçlıyorlar. Bunun çevresel finansallaşmanın siyasal ve sosyal etkilerinin yetkin bir çözümlemesine fayda sağlayacağı iddiasındalar. Bu bağlamda Brezilya ve Meksika örnekleri üzerinden bağımlılığın yeniden inşasının finansallaşma ile ilişkisini yönetici sınıfların farklı fraksiyonları arasındaki güç ilişkileri açısından ele alıyorlar. Böylelikle finansallaşmanın bir yandan bağımlı kapitalizmin temel özelliklerini yeniden üretirken bir yandan da gücün finans ve ihracata dönük sermaye fraksiyonlarına doğru geçtiği bir süreç yarattığını zengin bir ampirik çözümleme yoluyla gösteriyorlar. Yazı, bu iki ülkenin deneyiminden hareketle Latin Amerika'nın küresel kapitalizm içindeki bağımlılığının tarihsel olarak nasıl yapılandırıldığını ve yeniden üretildiğini tartıştıktan sonra, emek sömürüsünün yeniden üretiminde temel bir mekanizmaya dönüşen kamu, özel sektör ve hane halkı borçluluğu ekseninde "finansallaşmış bağımlılığı" yeni bir bağımlılık şekli olarak öneriyor.

Bu sayıya dosya dışı kategorisinde değerlendirdiğimiz iki yazı daha katkı yapıyor. Bunlardan ilkinde, Biriz Berksoy, bir "dâhili pasifikasyon" projesi olarak ele aldığı "acil durum hazırlığı" mantığını ve "Acil Durum Devleti"nin ortaya çıkışını 2010'lardan başlayan bir süreçte Türkiye örneğine odaklanarak tartışıyor. Yazı, bir "güvenlik mantığı" olarak acil durum hazırlığının 2000'lerin sonunda ABD, Birleşik Krallık ve Kanada gibi ileri kapitalist ülkelerde ve ardından – özellikle 2013'teki Gezi Direnişi ve 2014 yılında yaşanan 6-8 Ekim Olayları gibi gelişmelerden sonra – Türkiye'de de benimsenmesi olgularını bir arada değerlendiriyor. Berksoy, "güvenlik tertibatında" gerekli görülen yasal/yapısal düzenlemelerle birlikte "Güvenlik ve Acil Durumlar Koordinasyon Merkezleri"nin (GAMER) kurulmasını da içeren adımların ardındaki sosyo-politik nedenleri gözler önüne sermek istiyor. Çalışmanın iddiası gerek ileri kapitalist Batı'da gerekse Türkiye'de "dâhili pasifikasyon" projesinin, 2008'deki küresel finansal krizi izleyen istikrarsızlık ortamında sermaye birikim rejiminin "militarize birikim" biçiminde yeniden kurgulanması ve yükselen toplumsal hareketlere karşı faşistleşme temayülleri geliştirmesiyle ilişkili olduğudur. Berksoy'a göre "acil durum devleti" dediğimiz olguyu tam da bu sürecin doğurduğu yeni bir devlet biçimi olarak görmek gerekir.

Bu sayının dosya dışı diğer yazısı "Hegel'in Felsefesinde İmkân ve Sınırlar: Hikmet Kıvılcımlı'nın Hegel Okumaları" başlığını taşıyor. Caner Selçuk Sevindik imzalı bu çalışmada *Hegel ve Felsefe Notları* çalışması temelinde, Kıvılcımlı'nın Hegel'in felsefesine ilişkin geliştirdiği düşüncelere odaklanılmaktadır. Yazara göre 1960'lı yıllarda sol-sosyalist bir kuramcının felsefeyle kurduğu bağlantı noktalarını göstermesi açısından önem arz eden bu çalışma, Kıvılcımlı'nın yorumları ve Hegel'in kendi metinleriyle diyalog halinde gelişmektedir. Burada Kıvılcımlı'daki "diyalektik", "gerçeklik", "kavram", "devlet" ve "tarih" gibi kavramlar Hegel'in *Tinin Fenomenolojisi, Felsefi Bilimler Ansiklopedisi ve Tüze Felsefesi Doğal Hak ve Politik Bilim ve Mantık Bilimi* gibi çalışmalarıyla birlikte ele alınmıştır. Bunu yaparken yazarın Lukacs, Marcuse ve Yener Orkunoğlu'nun Hegel felsefesine yönelik görüşlerine yer verdiğini görmekteyiz. Sevindik, Kıvılcımlı'nın Hegel felsefesini ele alırken öne çıkardığı vurguların ve eksikliklerin saptanmasını, Hegel'in devlet fikrini ve tarih tezini hangi açılardan eleştirdiğinin ortaya konmasını çalışmasının temel amacı olarak belirliyor.

Sayımızda birisi "genişletilmiş" olmak üzere iki adet de kitap incelemesine yer veriyoruz. Bunlardan ilki olan M. Gürsan Şenalp ve Esra Şengör Şenalp'in ortak çalışmasında William I. Robinson'un Türkçe çevirisi Ayrıntı Yayınlarından geçtiğimiz yıl çıkan *Küresel Polis Devleti* başlıklı kitabı inceleniyor. Yazarlar, tartışmalarını kitabın ön plana çıkan tezleriyle sınırlamayarak, Türkiye'de yeterince bilinmediğini düşündükleri Robinson'un küreselleşme sosyolojisi, makro ve karşılaştırmalı sosyoloji, Latin Amerika ve Üçüncü Dünya'nın politik ekonomisi gibi konulara yoğunlaşan katkılarını tanıtıyorlar. Şenalp ve Şengör Şenalp, ilk olarak, Robinson'un "küresel kapitalizm" kuramının özgünlüklerine ve 1990'lı yıllardan bu tarafa gelişimine odaklanan geniş bir arka planı kullanıyorlar. İkinci olarak yazarlar, Robinson'un *Küresel Polis Devleti*'nde kendisine ait sınıf, devlet ve hegemonya teorilerini "askerileşmiş birikim", "finansallaşma" ve "dijitalleşme" gibi olgular ışığında güncelleme olanağı bulduğunu gösteriyorlar.

Dosyanın diğer inceleme yazısı ise Ali Rıza Güngen'in 2021 yılında İletişim Yayınları'ndan Ankara Dayanışma Akademisi Kitaplığı kapsamında çıkan B*orçlandırma Siyaseti: Türkiye'de Finansal İçerilme* başlıklı kitabını konu alıyor. Berkay Ayhan, Güngen'in günümüzde finansallaşmanın hanehalkı borçluluğu biçiminde tezahür eden çok önemli bir boyutu üzerine hazırladığı bu kapsamlı kitabı değerlendiriyor.

İyi okumalar diliyoruz.

61. Sayı Editörler Kurulu